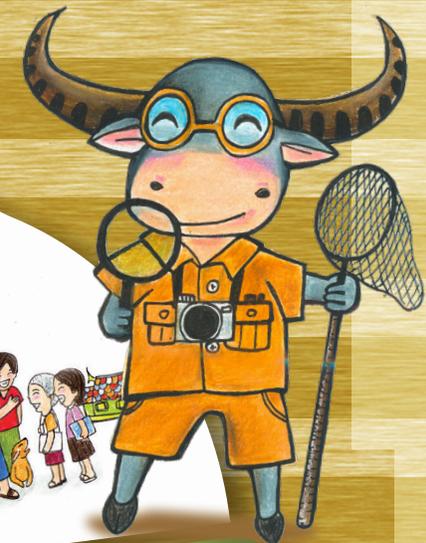

คู่มือโครงการมิ่งสาสายสืบ

เคล็ดไม่ลับกับมิ่งสาสายสืบ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คู่มือโครงการหิงสาสายสืบ

เคล็ดไม่ลับกับมหิงสาสายสืบ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คู่มือโครงการมหิงสาสายสืบ เคล็ดไม่ลับกับมหิงสาสายสืบ

พิมพ์ครั้งที่ 1	เมษายน 2553
พิมพ์ครั้งที่ 2	กุมภาพันธ์ 2558
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม

ที่ปรึกษา	นางอรพินท์ วงศ์ชุมพิศ นางรัชณี เอมะรุจิ นายธเนศ ดาवासวรรณ
-----------	---

บรรณาธิการบริหาร	นายสากล จีระกุล
------------------	-----------------

บรรณาธิการ	นางสาวสาวิตรี ศรีสุข
------------	----------------------

กองบรรณาธิการ	นางจรงค์ษ์ จีระกุล นางนันทวรรณ เหล่าฤทธิ นางสาวนุชนารถ ไกรสุวรรณสาร นายหิรัณย์ จันทนา นายประจักษ์ มอญจำแลง นายสรารุช ชาวพุดมี นางสาวเพ็ญลัดดา ดวนจันทร์ นางสาวมะลิ เกือบสันเทียะ นางวรรณางค์ พรรณาไพโร นางสาวโคกิชฐ์ ศรีสัตตะรัตนามาศ นายเอกรัฐ ธิมาชัย นางสาวพรรณนลิน โภชนสมบูรณ์ นางสาวพรทิพย์ สาธุภาพ
---------------	--

ออกแบบรูปเล่ม	นายคงศักดิ์ รัตนพัลลภ
---------------	-----------------------

ภาพประกอบ	นายสถาพร นันฝัน
-----------	-----------------

ส่วนสิ่งแวดล้อมศึกษา กองส่งเสริมและเผยแพร่

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
49 พระราม 6 ซอย 30 ถนนพระราม 6 พญาไท กรุงเทพฯ 10400
www.deqp.go.th โทร. 02298-5628-9

คำนำ

การทำโครงการมหิงสาสายสืบให้ประสบความสำเร็จนั้น นอกเหนือจากความตั้งใจจริงของพี่เลี้ยงและน้องๆ มหิงสาสายสืบแล้ว ยังต้องประกอบไปด้วย ความรู้และความเข้าใจในหลักการและขั้นตอนของการดำเนินโครงการฯ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและสามารถดำเนินโครงการฯ ได้อย่างเหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงจัดทำ คู่มือเคล็ดไม่ลับกับมหิงสาสายสืบขึ้น เพื่อให้พี่เลี้ยงและน้องๆ มหิงสาสายสืบใช้เป็นแนวทางในการดำเนินโครงการฯ ต่อไป

คู่มือฉบับนี้ประกอบด้วย ข้อคิดในการเลือกทำโครงการมหิงสาสายสืบ ข้อเสนอแนะและเคล็ดลับที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการฯ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในการทำกิจกรรมตาม 4 ขั้นตอนของการดำเนินโครงการฯ แก่พี่เลี้ยงและน้องๆ เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินโครงการฯ ได้อย่างประสบผลสำเร็จ

ส่วนสิ่งแวดล้อมศึกษา
กองส่งเสริมและเผยแพร่
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
มกราคม 2553

ข้อคิดในการเลือกทำโครงการหิงสาสายสิป น้องๆ...อ่านตรงนี้ก่อน

ความตั้งใจเบื้องต้นของโครงการหิงสาสายสิป คือ การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ผ่านการทำกิจกรรมศึกษาสำรวจและปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตาม 4 ขั้นตอนความท้าทาย โดยที่ไม่มีเงินรางวัลตอบแทน มีเพียง “รางวัลแห่งความภาคภูมิใจ” ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น

ก่อนตัดสินใจเริ่มโครงการหิงสาสายสิป ไม่ว่าจะป็นในระดับเวลาใดก็ตาม น้องๆ ควรเริ่มต้นจากการสำรวจตัวเองก่อนว่า มีความพร้อมมากน้อยเพียงใดที่จะทำโครงการ โดยเฉพาะในระดับระยะเวลาดำเนินการ 12 เดือนนั้น น้องๆ จำเป็นต้องแบ่งเวลาให้กับการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ตัวอย่างเช่น ในแต่ละเดือน กลุ่มควรจะต้องลงพื้นที่จริงอย่างน้อย 2 ครั้ง เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพพื้นที่ สังเกตและจดบันทึกความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และรายงานความก้าวหน้าโครงการทุกๆ 4 เดือน นอกจากนี้้อาจจะต้องพิจารณาเงื่อนไขอื่นๆ เช่น ถ้ากำลังศึกษาในระดับ ป.6 ม.3 หรือ ม.6 น้องๆ จำเป็นต้องหุ่มเวลาให้กับการเตรียมตัวศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาอื่นหรือไม่ จะมีเวลาว่างพอที่จะทำโครงการในระยะยาวหรือไม่ แต่ถ้ามีความสนใจเข้าร่วมโครงการจริงๆ อาจเลือกทำโครงการในระยะเวลาน้อยลงคือ 6 เดือน และ 3 เดือน

ประเ็นช่วยคิดในการเลือกทำโครงการเป็นเพียงตัวอย่างที่ยกมา
ให้้องๆ คิดก่อน ตัดสินใจ ซึ่งจริงๆ แล้วอาจมีประเ็นอื่นๆ หรือเหตุผลส่วนตัว
ที่จำเป็นต้องคิดประกอบขึ้นอยู่กัับแต่ละบุคคล

เมื่อสำรวจตนเองแล้วพบว่า มีความพร้อมและตั้งใจจริงที่จะเข้าร่วมโครงการ ก็ชวนเพื่อนๆ ที่มีความพร้อมและมีความสนใจตรงกันเริ่มต้นโครงการได้เลย

พี่เลี้ยง... ฟังทางนี้ก่อนจ้า

ในการดำเนินโครงการ พี่เลี้ยงโครงการ เป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้กลุ่มเยาวชนดำเนินโครงการได้จนประสบผลสำเร็จ ดังนั้น พี่เลี้ยงจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อมองภาพรวมของโครงการให้ออก ตั้งแต่ขั้นค้นหาจนถึงขั้นแบ่งปัน ซึ่งจะช่วยให้เห็นแนวทางซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนดำเนินโครงการในอนาคต

ประเด็นช่วยคิด

- ชั้นส่งข้อเสนอโครงการ พี่เลี้ยงควรแนะนำหรือให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ : ความพร้อมของเด็กในการเลือกระยะเวลาโครงการ การแบ่งเวลา การทำงานเป็นทีม ฯลฯ
- ชั้นค้นหา พี่เลี้ยงจำเป็นต้องให้คำแนะนำในการเลือกพื้นที่ ซึ่งตัวพี่เลี้ยงเองจะต้องมองภาพรวมโครงการตั้งแต่เริ่มต้นเลือกพื้นที่ จนถึงชั้นแบ่งปันว่า เมื่อเลือกพื้นที่ดำเนินโครงการแล้ว ในชั้นสำรวจและชั้นต่อไป เด็กน่าจะทำกิจกรรมอะไรได้บ้าง
- ในการสำรวจมีประเด็นที่ต้องคำนึงถึง คือ การสำรวจพื้นที่แต่ละครั้งจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับใคร หรือเราสามารถขอรับความช่วยเหลือจากใครได้บ้าง เช่น หน่วยงานท้องถิ่น ผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่น และพื้นที่นั้นมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับประเด็นอื่นนอกเหนือจากประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมบ้างหรือไม่ เช่น วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจของชุมชน
- ชั้นอนุรักษ์และแบ่งปัน นอกจากจะต้องสัมพันธ์ กับสิ่งที่สำรวจหรือค้นพบแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการที่จะอนุรักษ์และแบ่งปันด้วย

การมองภาพรวมของโครงการได้โดยตลอด จะทำให้กลุ่มเยาวชนสามารถดำเนินโครงการได้อย่างถูกต้องตามแนวคิดหลักโครงการและมีทิศทางที่ชัดเจน

ขั้นตอนการดำเนินโครงการหิงสาสายสืบ

ระยะเวลาการดำเนินโครงการหิงสาสายสืบ ทั้ง 3 ระดับระยะเวลา

หมายเหตุ: ดูรายละเอียดเพิ่มเติมประกอบในปฏิทินการดำเนินโครงการหิงสาสายสืบ ทั้ง 3 ระดับเวลา

แนวทางการดำเนินโครงการห้องสาขาสายสีบ

- ก่อนจะเริ่มต้นโครงการอย่างจริงจัง สมาชิกทุกคนในกลุ่มควรลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นอย่างน้อย 1-2 ครั้งก่อน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ที่จะใช้พื้นที่ในการทำโครงการ โดยอาจศึกษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ไป เช่น **สภาพดิน น้ำ พรรณไม้ พันธุ์สัตว์**

- หลังจากมีข้อมูลพื้นที่เบื้องต้นแล้ว จึงกลับมาเขียนข้อเสนอโครงการ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น เขียนเป็นแผนการทำงานทั้ง 4 ขั้นตอนคร่าวๆ ถ้ามีข้อสงสัยใดๆ อาจให้พี่เลี้ยงช่วยแนะนำก็ได้ จากนั้นจึงส่งโครงการมายังกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

- เมื่อเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมฯ ได้รับข้อเสนอโครงการจะดำเนินการจัดเก็บ และบันทึกข้อมูลรายละเอียดโครงการ เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลโครงการ และใช้ประโยชน์ในการติดตามประเมินผลต่อไป (ทั้งนี้ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมอาจมีข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นสำหรับกิจกรรมบางกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับให้ห้องฯ นำไปปรับใช้กับการดำเนินโครงการต่อไป)

- จากนั้น กรมส่งเสริมฯ จะมีหนังสือตอบกลับพร้อมจัดส่ง สมุดบันทึก และของที่ระลึกไปยังพี่เลี้ยงและกลุ่มเยาวชน โดยระหว่างรอหนังสือตอบรับ และข้อคิดเห็นโครงการ กลุ่มยังสามารถทำงานได้ตามปกติ

- เมื่อได้รับข้อคิดเห็นโครงการฉบับปรับปรุงแล้ว กลุ่มเยาวชนดำเนินโครงการตามแผน

ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการ กลุ่มเยาวชน **ต้องส่ง “รายงาน ความก้าวหน้า”** มายังกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (เฉพาะโครงการระยะเวลา 6 และ 12 เดือน) เพื่อบอกเล่าเรื่องราว กิจกรรมต่างๆ ที่ได้ลงมือทำและแบ่งปันประสบการณ์สนุกๆ จากการทำโครงการให้ทีมงานกรมส่งเสริมฯ ได้ทราบ โดยจะมีแบบฟอร์มง่ายๆ ให้กรอก (ดูรายละเอียดแบบฟอร์มรายงานความก้าวหน้าใน.....) อาจจะมีรูปภาพประกอบด้วย

การจัดส่งรายงานความก้าวหน้าและสรุปผลงาน

- โครงการระยะเวลา 3 เดือน

ส่งสรุปผลงานกลุ่ม เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ จำนวน 1 ฉบับ

- โครงการระยะเวลา 6 เดือน

ฉบับที่ 1 ส่งรายงานความก้าวหน้า หลังดำเนินงานได้ 3 เดือน

ฉบับที่ 2 ส่งสรุปผลงานกลุ่มเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

- โครงการระยะเวลา 12 เดือน

ฉบับที่ 1 ส่งรายงานความก้าวหน้า หลังดำเนินงานได้ 4 เดือน

ฉบับที่ 2 ส่งรายงานความก้าวหน้า หลังดำเนินงานได้ 8 เดือน

ฉบับที่ 3 ส่งสรุปผลงานกลุ่มเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

ขั้นตอนความท้าทาย

ขั้นค้นหา Discover

เมื่อเริ่มต้นโครงการ กลุ่มจะต้องเลือก**พื้นที่ธรรมชาติ**ที่สมาชิกในกลุ่มให้ความสนใจ ซึ่งอาจเป็นบริเวณโรงเรียนหรือพื้นที่รอบๆ ชุมชน โดยเริ่มจาก

การสำรวจเบื้องต้นว่าพื้นที่นั้นมีอะไรที่น่าสนใจบ้าง โดยการสำรวจสภาพทั่วไปของบริเวณพื้นที่โดยรอบก่อน แล้วจึงร่วมกันเลือกบริเวณที่คิดว่าเหมาะสม โดยเลือกจากจุดเด่นหรือความน่าสนใจของพื้นที่ หรือเลือกจากความสงสัย และอยากรู้ในสิ่งที่สำรวจพบ

พื้นที่ธรรมชาติ

คำว่าพื้นที่ธรรมชาติ สำหรับโครงการมิ่งสาสายสืบ หมายถึง พื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่า แม่น้ำ น้ำตก หนอง บึง ฯลฯ หรืออาจเกิดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ เช่น สวนป่า อ่างเก็บน้ำ สวนผลไม้ สวนพฤกษศาสตร์ สวนเกษตร และต้องประกอบไปด้วย สิ่งมีชีวิตที่ก่อตัวขึ้นเป็นระบบนิเวศ กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการถ่ายทอดสารอาหารและพลังงานระหว่างกัน ทั้งนี้ การเลือกพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อทำโครงการมิ่งสาสายสืบนั้น ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่ด้วยว่า มีความสำคัญ มีคุณค่าและประเด็นที่จะทำการศึกษาเหมาะสำหรับการทำโครงการระยะเวลานานเท่าใด เนื่องจากบางพื้นที่ อาจมีขนาดเล็กมีประเด็นที่ทำการศึกษาไม่มากนัก

ก็น่าจะเหมาะกับการดำเนินโครงการระยะเวลา 3 เดือน แต่ถ้าเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่ซับซ้อน มีประเด็นที่น่าสนใจในที่หลากหลาย ก็สามารถดำเนินโครงการระยะเวลา 6 เดือน หรือ 12 เดือนได้

ฝากให้คิด

- การเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินโครงการนั้น จะต้องแน่ใจว่าเป็นพื้นที่ที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มชอบ/สนใจจริง ๆ เพราะจะต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษา-สำรวจ-เก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ
- การเลือกพื้นที่ควรคำนึงถึง **คุณค่าของพื้นที่** การใช้ประโยชน์ของชุมชน **ความน่าสนใจของพื้นที่** เช่น ความมีลักษณะเฉพาะตัว พรรณพืช พันธุ์สัตว์หายาก ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่
- ความปลอดภัย เป็นปัจจัยสำคัญที่ควรคำนึงถึง..สภาพพื้นที่ สัตว์ป่ามีพิษ การเดินทาง
- ความสะดวกในเรื่องของการเดินทาง ระยะเวลาในการเดินทาง เพราะจะต้องลงพื้นที่บ่อย พื้นที่โครงการจึงไม่ควรไกลจากโรงเรียนหรือชุมชนมากนัก หรือเป็นที่เข้าถึงได้ง่ายทางสะดวก
- การเลือกพื้นที่ทำโครงการ บางครั้งสมาชิกกลุ่มอาจมีความเห็นไม่ตรงกัน มีหลากหลายวิธีที่สามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจเลือกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการโหวตพื้นที่ที่ชอบที่สุด 3 อันดับแล้วรวมคะแนน หรือการตั้งพื้นที่ที่ไม่ชอบออก แต่สิ่งสำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม และการยอมรับในผลการตัดสินใจ
- เมื่อเลือกพื้นที่และสำรวจข้อมูลเบื้องต้นแล้ว เขียนข้อเสนอโครงการส่งมาก่อนอย่าเพิ่งรีบดำเนินการไปจนถึงขั้นอนุรักษ์แล้วค่อยส่งโครงการนะ เพราะถ้ามีข้อเสนอแนะ อาจจะไม่สามารถปรับโครงการให้ทัน

ขั้นสำรวจ Explore

ขั้นสำรวจเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการทำโครงการหิงสาสายสืบ เพราะถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนรู้และเก็บข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ซึ่งหลังจากเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำโครงการฯ ได้แล้ว สมาชิกจะต้องลงมือสำรวจเบื้องต้นให้ทั่วทั้งพื้นที่ก่อน เพื่อหาประเด็นสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งมีชีวิตที่น่าสนใจ หรือเป็นจุดเด่นของพื้นที่นั้นๆ จากนั้น จึงเริ่มศึกษา สำรวจและเก็บข้อมูลพื้นที่โครงการหรือสิ่งมีชีวิตในบริเวณนั้นให้ลึกมากยิ่งขึ้น เนื่องจากข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากขั้นสำรวจจะเป็นตัวกำหนดแนวทางในการดำเนินกิจกรรมชั้นอนุรักษ์และแบ่งปันได้อย่างถูกต้องและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โครงการ ในขั้นสำรวจนี้เราสามารถวางแผนการสำรวจได้เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจเบื้องต้น

เป็นการลงสำรวจพื้นที่โครงการฯ เบื้องต้น (คร่าวๆ) อย่างน้อย 1-2 ครั้ง ก่อนที่จะเริ่มต้นสำรวจอย่างจริงจัง เนื่องจากเราไม่สามารถศึกษาพื้นที่ทั้งหมดอย่างละเอียดถี่ถ้วนได้ภายใน 1-2 ครั้ง จึงจำเป็นต้องสำรวจเบื้องต้น แล้วจึง

เลือกบริเวณที่เป็นตัวแทนของพื้นที่นั้นๆ เพื่อที่จะศึกษาโดยละเอียดต่อไป ในการสำรวจเบื้องต้นนี้ มีประเด็นสำคัญที่จะต้องสำรวจหลายด้าน ซึ่งข้อมูลที่เราควรจะต้องทราบหลังจากสำรวจเบื้องต้นแล้วก็คือ

- **ขอบเขตของพื้นที่โครงการ** ควรมีการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการทำงาน เพื่อทราบขอบเขตพื้นที่ธรรมชาติที่กลุ่มศึกษามีขนาดเท่าไร อาจใช้การประมาณขนาดพื้นที่ก็ได้ รอบๆ พื้นที่โครงการ มีอาณาเขตติดต่อกับที่ใดบ้าง มีสภาพแวดล้อมอย่างไร มีการใช้ประโยชน์อะไรบ้าง เช่น พื้นที่ติดกับป่าผืนใหญ่ แหล่งชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม หรือโรงงานอุตสาหกรรมบ้างหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ จะมีประโยชน์ในการกำหนดแนวทาง ประเด็นในการศึกษา โดยอาจจะทำเป็นแผนที่โครงการเพื่อแสดงพื้นที่ / ขอบเขต พื้นที่ที่เราจะศึกษาสำรวจ ซึ่งท้ายที่สุดหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ เราอาจจะได้ **แผนที่ถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat Map)** ของสิ่งมีชีวิตในบริเวณพื้นที่โครงการไว้ใช้ประโยชน์ในการวางแผนการจัดการพื้นที่ต่อไป

- **ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศ** เช่น ฝนตกบ่อยไหม สภาพพื้นที่เป็นป่าแบบไหน ดินเหนียว หรือดินร่วน ข้อมูลด้านนี้เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เราวางแผนในการทำงานขั้นสำรวจ อนุรักษ์และแบ่งปัน ดังนั้น เราควรให้ความสำคัญกับข้อมูลในส่วนนี้ด้วย

- **ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่น่าสนใจ** ที่พบในพื้นที่ โดยอาจบันทึกด้วยภาพวาดหรือภาพถ่ายก็ได้ แต่ทั้งนี้ ควรมีการกำหนด (Mark) จุด / ตำแหน่งที่พบสิ่งมีชีวิตนั้นๆ ลงในแผนที่โครงการด้วย จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานขั้นต่อไป

สำหรับเกณฑ์ในการเลือกประเด็นสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งมีชีวิตเพื่อสำรวจ (ศึกษา) อย่างละเอียดนั้น เราจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ประเด็นสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งมีชีวิตที่เราสำรวจนั้นมีคุณค่ากับพื้นที่และคุ้มค่าเพียงพอที่เราจะอนุรักษ์หรือไม่

ในตอนแรก เราอาจจะเพียงแคสนใจ ประทับใจในสภาพพื้นที่ แต่ยังคงคิดไม่ออกว่าจะทำการศึกษารื่องอะไรมาก่อนการสำรวจขั้นแรก (คร่าวๆ) เช่น การตรวจวัดอุณหภูมิ การสำรวจดิน น้ำ สัตว์ใต้ดิน พืช สิ่งมีชีวิต การสำรวจครอบคลุมอย่างกว้างๆอาจทำให้เราพบประเด็นที่น่าสนใจ จนนำไปสู่การศึกษาเจาะลึกในประเด็นเฉพาะต่อไป

ฝากให้คิด

การที่น้องๆ ใ้ลองสำรวจพื้นที่บ่อยครั้ง น้องๆ ควรที่กำหนด Theme/อุบายสำหรับพื้นที่ เช่น ในพื้นที่โครงการที่เราทำนั้น มี **นกกระจาบทอง** อาศัยอยู่มาก น้องๆ ก็อาจจะเลือกศึกษาความสัมพันธ์ของนกกับแหล่งที่อยู่อาศัย การหาอาหาร จำนวนของนก ตลอดจนความสำคัญของนกต่อระบบนิเวศในบริเวณนั้นก็ได้

หลังจากสำรวจข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เพียงพอแล้ว น้องๆ จึงเลือกศึกษาประเด็นสำคัญที่เป็นจุดเด่นในพื้นที่ เพื่อทำการศึกษาเฉพาะเจาะจงในประเด็นที่เป็น Theme/อุบาย โครงการ

หลักในการกำหนดหัวข้อหรือประเด็นสำรวจ

(1) ถ้าความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับพื้นที่โครงการหรือสิ่งมีชีวิตที่เราศึกษาแล้ว จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตต่างๆ หรือส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนรอบข้างหรือไม่ อย่างไร

(2) ถ้าเราเลือกสำรวจ (ศึกษา) ในประเด็นที่คนให้ความสนใจแล้ว จะช่วยให้สามารถทำงานขั้นต่อไปได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่างประเด็น/พื้นที่การสำรวจที่น่าสนใจ มีดังนี้

- บริเวณต้นน้ำลำธาร
- พื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง
- แม่น้ำ ลำธาร หรืออ่างเก็บน้ำที่มีการใช้ประโยชน์รูปแบบต่างๆ และอาจจะได้รับผลกระทบจากชุมชน หรือโรงงานอุตสาหกรรม
- ป่าชุมชน
- ป่าปungป่าทาม
- พื้นที่ที่มีเรื่องราว/ความหลัง/ประวัติศาสตร์
- พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ/ภูมิปัญญา
- พืชหรือสัตว์ที่เป็นชนิดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ หรือมีลักษณะที่น่าสนใจ เช่น เป็นสิ่งมีชีวิตที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ สิ่งมีชีวิตใกล้หรือเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ สิ่งมีชีวิตที่มีจำนวนมากมีขนาดใหญ่หรือมีขนาดเล็กจิ๋ว มีรูปแบบสีสันสวยงาม สัตว์ที่เป็นผู้ล่าอันดับสูงสุดในระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิตที่เป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่น หรือมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่เฉพาะเจาะจงกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- ฯลฯ

การเลือกประเด็นสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งมีชีวิตที่จะศึกษาได้อย่างเหมาะสมจะช่วยให้เรามีทิศทางในการทำงานที่ชัดเจน สามารถอนุรักษ์และ

ดูแลพื้นที่โครงการฯ ได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเผยแพร่ผลงานของเราสู่สาธารณชน ได้อย่างกว้างขวางต่อไป

2. การสำรวจ (ศึกษา) อย่างละเอียด

ก่อนที่จะลงมือสำรวจจริงในพื้นที่ เราควรจะต้องวางแผนการสำรวจเสียก่อน เมื่อลงพื้นที่ทำงานจริง เราจะได้เก็บข้อมูลได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งลำดับขั้นตอนในการสำรวจมีดังต่อไปนี้

- การวางแผนสำรวจ
- การลงพื้นที่สำรวจ
- การวิเคราะห์ อภิปรายและสรุปผลการสำรวจ

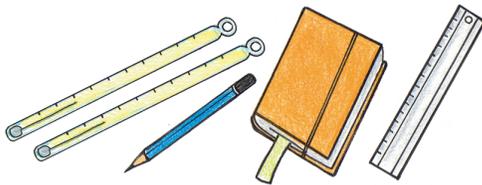
2.1 การวางแผนสำรวจ

• **กำหนดระยะเวลาที่จะทำการสำรวจ (ศึกษา) อย่างละเอียด** การสำรวจบ่อยๆ จะทำให้เรารู้จักพื้นที่โครงการฯ เป็นอย่างดี ดังนั้นระยะเวลาในการสำรวจที่สั้นเกินไป อาจทำให้เราได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์เพียงพอ

• **การทำโครงการในระยะยาว** จำเป็นต้องมีการวางแผนลงพื้นที่ เพื่อเก็บศึกษาสภาพความเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ความแตกต่างของช่วงเวลาของวัน (เช้าตรู่ สาย กลางวัน บ่าย เย็น) เพราะเพียงแค่ช่วงเวลาที่แตกต่างกันของพื้นที่หนึ่งๆ รูปแบบของระบบนิเวศบริเวณนั้นอาจแตกต่างกัน

• **กำหนดรายละเอียดในการสำรวจแต่ละครั้ง**ว่าเราจะศึกษาในเรื่องอะไร เพื่ออะไร มีวิธีการเก็บข้อมูลอย่างไร การเตรียมศึกษาก่อนการลงสำรวจพื้นที่ จะทำให้เราสามารถทำงานได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ผิดพลาด รวมถึงการ

เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการสำรวจและเก็บตัวอย่าง ไม่ว่าจะเป็นดินสอ กระดาษวาดรูป ไม้บรรทัด สายวัด กล้องถ่ายรูป กล้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น ฯลฯ

• **กำหนดความถี่ในการลงสำรวจพื้นที่ในแต่ละเดือน ตลอดระยะเวลาที่เราทำโครงการฯ** โดยกลุ่มควรที่จะลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ (อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง) เพื่อเป็นการติดตามตรวจสอบสภาพพื้นที่ และความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และสิ่งมีชีวิตในพื้นที่

ฝากให้คิด

การแบ่งหน้าที่ ในกลุ่มอาจแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามความถนัด ความสนใจของสมาชิกในกลุ่ม แต่ต้องอยู่ภายใต้ประเด็นหลักเดียวกัน เช่น กลุ่มสนใจศึกษาวงจรชีวิตของหนอนที่กินใบหม่อน กลุ่มอาจแบ่งทีมงานเป็น

ทีมที่ 1 ศึกษาต้นหม่อน อายุ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่ใบหม่อนเจริญเติบโตได้ดีที่สุด

ทีมที่ 2 ศึกษาเกี่ยวกับตัวหนอน วงจรชีวิตและการใช้ประโยชน์หรืออุปโยชน์ที่อื่น

เมื่อน้องๆ ลงสำรวจพื้นที่โครงการ นอกจากเราจะสำรวจ สิ่งที่เราพบเห็น ได้ง่ายอย่างต้นไม้แล้ว ลองกวาดตามองดูสิ่งรอบๆ ตัว สังเกตดูสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่ขยับเขยื้อนขยับขาอยู่บนพุ่มไม้เตี้ยบ้าง สัตว์และแมลงที่อยู่ใต้ใบไม้ที่ปกคลุม บนพื้นดินหรือใต้ดินดูบ้าง ดูรูปแบบความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในพื้นที่ สังเกตดูนกประจำถิ่นและนกต่างถิ่นที่อพยพตามช่วงฤดูกาลที่แตกต่างกันบ้าง

บางที่ช่วงเวลาเดียวกัน ในระบบนิเวศเดียวกันอาจมีการเข้ามาใช้ประโยชน์ของสัตว์ต่างชนิดกัน เช่น ในตอนกลางวันบริเวณต้นไม้ต้นเดียว อาจมีผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ทั้งแมลงและสัตว์เล็กหากิน ขยับขึ้นไปบริเวณ ลำต้นจะมีลิง ชะนี มาใช้ประโยชน์กิน พักอาศัย ส่วนยอดไม้ก็จะมีนกชนิดต่างๆ หากินและพักผ่อน หรือในพื้นที่เดียวกันต่างช่วงเวลาอีก ระบบนิเวศก็มีความแตกต่างกัน เช่น บนต้นไม้ต้นเดียวกัน ลิง ค่างและชะนีมาใช้ประโยชน์ตอน กลางวัน แต่ลิงลมมาใช้ประโยชน์ตอนกลางคืน หรือ กลางวันเราจะพบผู้ล่า และเหยื่อ เช่น เหยี่ยว งู หนู ตี๊กแตน กลางคืนพบ ค้างคาว นกฮูก หนู ผีเสื้อกลางคืน นางอาย ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าผู้ล่าและผู้ถูกล่าจะแตกต่างกัน

น้องๆ เคยสังเกตบริเวณสวนหลังบ้านของตัวเองไหมว่า กิ่งก่าชอบเกาะ ตามเปลือกไม้ก้านแกลกออกหรือแกลกร่ม แล้วรู้ไหมว่า เพราะอะไรมันจึงเลือกที่นั้น ...เพราะกิ่งก่าเป็นสัตว์เลือดเย็น ตอนเช้าถึงตอนสายน้องจะเห็นว่ามันชอบ ออกมาเกาะอยู่ตามเปลือกไม้ สีแกลก เพื่อรักษาอุณหภูมิในร่างกายให้อบอุ่น คำถามเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่อาจจะไม่ใช่คำถามที่ยากหรือซับซ้อน แต่มันก็ทำให้ เราฉุกคิดได้เหมือนกัน เอ๊ะ! ทำไรมันถึงเป็นอย่างนั้น ซึ่งเป็นเรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งเราอาจไม่ได้สังเกตและมองข้ามไป

2.2 การลงพื้นที่สำรวจ

เมื่อลงพื้นที่สำรวจจริงจะมีรายละเอียดที่ควรศึกษามากมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของพื้นที่และความต้องการที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่กลุ่มสนใจ ประเด็นที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้อาจพอจะใช้เป็นแนวทาง ในการทำการศึกษาให้กับน้องๆ ได้บ้าง คือ

- นอกจากการสำรวจพบสิ่งมีชีวิตที่พบในจุดศึกษาแล้ว ควรจะศึกษาวงจรชีวิต ความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตนั้นๆ ต่อสิ่งมีชีวิตอื่นและสิ่งแวดล้อมรอบบริเวณที่พบโดยการเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบนิเวศ สายใยอาหาร การถ่ายทอดสารอาหารและพลังงาน ปัจจัยในการดำรงชีวิต รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์ และแนวโน้มการเพิ่มหรือลดจำนวนของสิ่งมีชีวิตนั้นๆ ในอนาคต

- ปัญหาที่พบหรือแนวโน้มของปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทั้งปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติเอง หรือปัญหาที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ เพื่อที่จะได้แก้ปัญหาได้ตรงจุด (ในชั้นอนุรักษ์และแบ่งปัน)

- **การสัมภาษณ์พูดคุยกับชุมชนรอบๆ พื้นที่** ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะการจะได้มาซึ่งข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์หรือลักษณะต่างๆ ของพื้นที่ในอดีตที่ผ่านมา จำเป็นจะต้องอาศัยข้อมูลจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน การเก็บข้อมูลอาจใช้แบบสอบถาม หรือการพูดคุยกับชาวบ้าน ซึ่งนอกจากจะได้ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่โครงการฯ แล้ว ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็กๆ กับชุมชนและเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่กลุ่มทำโดยอาจจะได้รับความร่วมมือที่ดีจากชุมชน ทั้งนี้ชุมชนดังกล่าว อาจจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญสำหรับชั้นอนุรักษ์และแบ่งปันต่อไป

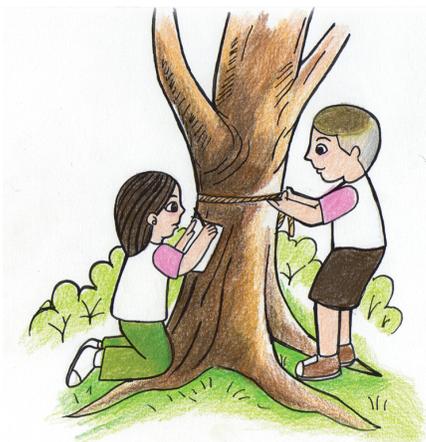
2.3 การวิเคราะห์ อภิปรายและสรุปผลการสำรวจ

เมื่อเราได้ข้อมูลต่างๆ ที่สนใจครบถ้วนแล้ว จะต้องนำข้อมูลที่ได้อา วิเคราะห์ อภิปรายและสรุปผลการสำรวจ **เพื่อเชื่อมโยงให้เราสามารถมองเห็นภาพรวมของพื้นที่ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น** การร่วมกันอภิปรายถึงประโยชน์และความสำคัญของพื้นที่ ไม่ว่าจะต่อธรรมชาติ หรือต่อมนุษย์ จะช่วยให้เราเข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงที่เกิดในพื้นที่และช่วยให้มองเห็นทิศทางการดำเนินกิจกรรมต่อไปในชั้นอนุรักษ์ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

สิ่งสำคัญในการสำรวจทุกครั้งที่ไม่ได้เสียคือ ต้องจดบันทึกสิ่งต่างๆ ที่เราพบลงสมุดบันทึกสายสืบด้วย และควรจะต้องมีการสรุปผลสำรวจทุกครั้งหลังจากกลับมาแล้ว เพื่อจะได้รู้ว่าเรายังขาดข้อมูลด้านใดอีกจะได้เพิ่มเติมเข้าไปในการลงพื้นที่ศึกษาครั้งต่อไป

- **การลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ** ก็จะทำให้เพื่อนๆ ได้เห็นปัญหา/สิ่งที่น่าจะศึกษา และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานต่อไปได้
- เมื่อเสร็จสิ้นชั้นสำรวจ เพื่อนๆ ต้องมั่นใจได้ว่ารู้จักพื้นที่โครงการฯ ของตนเองดีพอแล้ว ก่อนที่จะเริ่มทำงานในชั้นอนุรักษ์ แต่ถ้าไม่มั่นใจก็ควรกลับมาทบทวนดูก่อนว่า เรายังขาดข้อมูลที่จำเป็นในส่วนใดบ้าง และจะต้องทำการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ก่อนที่จะทำงานชั้นอนุรักษ์และชั้นแบ่งปันต่อไป
- **การฝึกจดบันทึก** เป็นการสร้างนิสัยเบื้องต้นของการเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่ดี เพราะการจดบันทึกจะช่วยให้เรามีสมาธิและได้สังเกตสิ่งที่พบมากขึ้น การจดบันทึกแม้เพียงสิ่งเล็กๆ อาจก่อให้เกิดการค้นพบอันยิ่งใหญ่ต่อไปได้

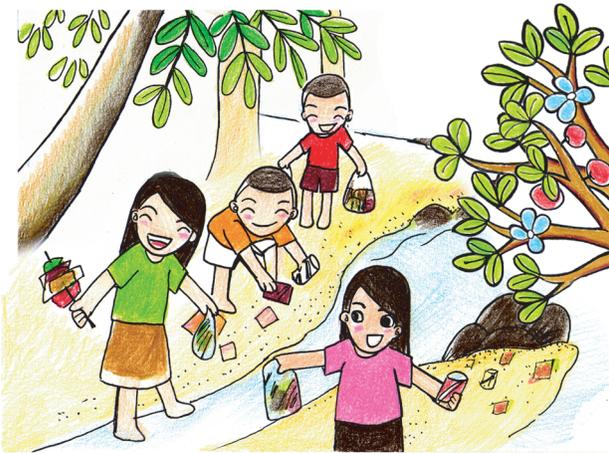
การอนุรักษ์ Conserve

ในชั้นอนุรักษ์ กลุ่มจะต้องนำผลจากชั้นสำรวจมาเป็นหลักในการพิจารณา วางแผนดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ โดยสมาชิกในกลุ่มควรร่วมกันหาหรือปรึกษากับพี่เลี้ยงในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ว่าจะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่อย่างไรจึงจะสอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่ ทั้งนี้ กลุ่มจำเป็นต้องคำนึงถึง**หลักการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง** ความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และการปฏิบัติได้จริง

พวกเราทุกคนคงไม่อยากเห็นพื้นที่โครงการฯ มีคุณค่าแค่เพียงช่วงเวลาที่ยังดำเนินโครงการอยู่เท่านั้น **“แต่จะอย่างไรให้พื้นที่นั้นคงคุณค่าตลอดไป”** เป็นคำถามที่เราต้องช่วยกันหาคำตอบ ตัวอย่างด้านล่างอาจจะช่วยเป็นแนวทางในการคิดวิธีการอนุรักษ์ให้กับน้องๆ ได้บ้าง

ลองดูซิว่า... การดำเนินกิจกรรมชั้นอนุรักษ์ของกลุ่มเจ็ดจอมยุทธ์ในพื้นที่ที่มีความน่าสนใจอย่างไรบ้าง แล้วน้องๆ คิดอย่างไรกับการอนุรักษ์ของสมาชิกกลุ่มนี้....

กลุ่มเจ็ดจอมยุทธ์สำรวจพบว่า พื้นที่โครงการมีขยะเคลื่อนกรากเต็มพื้นที่และต้นไม้ใหญ่ ถูกตัดนำไปใช้ประโยชน์ กลุ่มจึงทำการอนุรักษ์ด้วยการเก็บขยะ ปลูกต้นไม้ น้องๆคิดว่า

- การอนุรักษ์ถึงกล่าวเพียงพอแล้วหรือยัง ? ถ้ายัง น่าจะมีวิธีการอะไรบ้างที่จะดำเนินการเพิ่มเติมได้
- เพื่อเก็บขยะหมดแล้ว คิดว่าจะมีขยะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ และสมาชิกกลุ่มจะสามารถตามเก็บได้หมดหรือเปล่า? หรือถ้าจะแก้ปัญหาขยะน่าจะมีวิธีการแก้ไขที่ต้นเหตุได้อย่างไร?
- ต้นไม้ที่ปลูกไว้ใครจะดูแล?
- วิธีการอนุรักษ์อื่นๆ อีกบ้างไหม ที่จะช่วยพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

แล้วถ้ากลุ่มเจ็ดจอมยุทธ์ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์เพิ่มเติม ด้วยการเขียนป้ายรณรงค์ เขียนจดหมายถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบ ให้เข้ามาดูแล หรือนำข้อมูลที่สำรวจพบ บอกเล่าให้คนในพื้นที่เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาพื้นที่ เช่น ดูแลต้นไม้ที่ปลูก และรักษาความสะอาดในพื้นที่

จากการเพิ่มกิจกรรมในชั้นอนุรักษ์ของกลุ่มเจ็ดจอมยุทธ์ขึ้น น้องๆ คิดว่าจะมีความยั่งยืนมากขึ้นหรือไม่ เพราะถ้าสามารถทำให้ชุมชนหรือคนในพื้นที่เห็นคุณค่าและเข้ามามีส่วนร่วม ก็จะทำให้พวกเขาเกิดความรักและหวงแหนในพื้นที่นั้น อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างที่ลุ่มมิงสาหยิบยกมาให้เห็นภาพกิจกรรมชั้นอนุรักษ์เท่านั้น ซึ่งยังมีกิจกรรมอีกหลากหลายวิธีลองช่วยกันคิดดู แต่ที่สำคัญต้องคำนึงถึงปัญหาในพื้นที่ที่เราพบและควรคำนึงถึงความยั่งยืนด้วย

ฝากให้คิด

- แหล่งข้อมูลเชิงวิชาการ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงได้นั้น อาจเป็นครู อาจารย์วิทยากรวิทยาศาสตร์ที่ถนัดในเรื่องที่กลุ่มทำการศึกษารหรือปราชญ์ชุมชน คนเฒ่า คนแก่ในชุมชนที่มีความชำนาญในเรื่องนั้น หนังสือในห้องสมุด ของโรงเรียน ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ได้แก่ www.eethailand.net, www.greenworld.or.th, www.google.co.th เป็นต้น
- การสืบค้นข้อมูล จากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเอกสารวิชาการ หนังสือ อินเทอร์เน็ต จะต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลด้วย เพื่อสร้างนิสัยที่ดีในการเขียนงานเชิง วิชาการและเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือในผลงานของกลุ่ม ตลอดจนเป็นการให้เกียรติกับผู้เขียนและแหล่งที่มาของข้อมูลด้วย

การแบ่งปัน Share

เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ที่ได้จากการทำตลอดระยะเวลา โครงการให้กับผู้อื่น โครงการระยะเวลา 3 เดือน สามารถแบ่งปันกับเพื่อน และครู อาจารย์ในห้องเรียนหรือในโรงเรียนหรือผู้ปกครอง แต่การแบ่งปัน

ของโครงการระยะเวลา 6 เดือน การแบ่งปันอาจจะไปถึงภายในชุมชนที่อาศัย ชุมชนข้างเคียง โรงเรียนหรือหน่วยงานในท้องถิ่น แต่การแบ่งปันของโครงการ ระยะเวลา 12 เดือน จะต่างจากระยะเวลา 6 และ 3 เดือน ตรงที่จะเน้นการ แบ่งปันในระดับชุมชนหรือท้องถิ่น (อาจจะแบ่งปันได้จนถึงระดับประเทศ ขึ้นอยู่กับศักยภาพของกลุ่มเยาวชน) โดยมุ่งเน้นความเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

รูปแบบและวิธีการแบ่งปันมีมากมายหลายรูปแบบ เช่น การจัด ทำคู่มือศึกษาธรรมชาติให้ผู้มาเยี่ยมชมพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์การจัดทำเว็บไซต์ แนะนำพื้นที่ ชนิดพรรณพืช พันธุ์สัตว์ที่ค้นพบ การจัดนิทรรศการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์โครงการกับชุมชน การแสดงละครอนุรักษสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น ฯลฯ

การแบ่งปันควรเหมาะสมกับบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยต้องคำนึง ถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “วิธีการ” กับ “กลุ่มเป้าหมาย” เช่น ถ้าเราจะแบ่งปัน กับชุมชน รูปแบบกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่เข้าถึงและสื่อสารกับกลุ่ม เป้าหมายได้ง่าย เช่น ถ้ากลุ่มเป้าหมายคือ ลุงป้า น้าอา ในชุมชน ภาษาที่ใช้ ควรเข้าใจง่าย ไม่เน้นภาษาหรือศัพท์ทางวิชาการที่ฟังแล้วเข้าใจยาก สื่อประกอบ ควรเน้นรูปภาพและมีคำอธิบายประกอบ แต่ถ้ากลุ่มเป้าหมายคือ เพื่อนนักเรียน ครู หรือผู้ที่มีความรู้ในเรื่องที่เราศึกษา ภาษาที่ใช้อาจมีศัพท์ทางวิชาการ สื่อที่ ใช้อาจมีกราฟ หรือข้อมูลทางสถิติ ประกอบการอธิบายเพื่อให้ข้อมูลรายละเอียด ได้ลึกมากขึ้น การแบ่งปันที่ดีจะทำให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ข้อมูล สถานการณ์ ปัญหาและเห็นถึงคุณค่าความสำคัญ จนบางโครงการที่น่าสนใจก็อาจได้รับ การสนับสนุนการดำเนินโครงการจากบุคคลภายนอกได้อีกด้วย

ฝากให้คิด

- การอนุรักษ์ควรเน้นในสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง สร้างสรรค์ เหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่มและมีความยั่งยืน
- การอนุรักษ์ บางครั้งอาจจะคาบเกี่ยวกับการแบ่งปัน แต่ไม่ต้องวิตกกังวล ตัวอย่างเช่น การอนุรักษ์กัญชงการรณรงค์ให้ความรู้กับชาวบ้าน เรื่องการเก็บสมุนไพรในท้องถิ่น โดยการเก็บเฉพาะส่วนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เท่านั้น เช่น ก้าน ใบ กิ่ง เปลือก แทนที่จะถอนต้นและทิ้งส่วนที่เหลือ การอนุรักษ์ในขั้นนี้ก็คือถือว่าเป็นการแบ่งปันด้วยเหมือนกัน (แบ่งปันความรู้เรื่องสมุนไพร)
- การอนุรักษ์ที่แท้จริง ไม่ได้หมายถึงการห้ามไม่ให้ใช้ แต่คือการใช้อย่างชาญฉลาด ประหยัด คุ้มค่า และใช้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการบริหารจัดการการใช้งานอย่างเป็นระบบ เช่น ปลูกต้นไม้ทดแทนต้นไม้ที่ถูกตัดการรีไซเคิล (Recycle)
- การอนุรักษ์ ควรเป็นการแก้ไขและป้องกันที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติ/สภาพแวดล้อมนั้น ไม่ได้จำกัดแค่การปลูกต้นไม้ การไม่ตัดต้นไม้ ไม่ทิ้งขยะหรือเก็บขยะในแม่น้ำเพียงเท่านั้น
- การอนุรักษ์กัญชงการปลูกป่า แต่ต้นไม้ที่ปลูกไม่เจริญเติบโตหรือไม่ให้ผลเท่าที่ควร หรือไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมนั้น น้องอาจจะต้องมองย้อนกลับไปว่าในขั้นสำรวจนั้น ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมในการเลือกปลูกพันธุ์ไม้/หรือสภาพพื้นที่เพียงพอหรือไม่ หรือระหว่งดำเนินโครงการได้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้กับชุมชนบ้างหรือไม่

อยากบอกให้ฟัง

ผลสำเร็จบางครั้งก็ไม่สามารถวัดได้จากผลสัมฤทธิ์เมื่อสิ้นสุดโครงการ กลุ่มของน้องอาจจะเขียนจดหมายเปิดผนึกรายงานสถานการณ์หรือสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขแต่ไม่ได้รับการตอบรับ หรือการรณรงค์ปลูกป่าแต่

ไม่ได้รับความร่วมมือ หรือต้นไม้ที่ปลูกเจริญเติบโตได้น้อย ทั้งหมดไม่ได้หมายความว่าโครงการที่น้องๆ ทำล้มเหลว ....บางที่น้องๆ อาจจะต้องกลับไปทบทวนถึงสิ่งต่างๆ ที่ได้ทำมา ว่ายังมีตรงไหนต้องปรับปรุงแก้ไข มีส่วนไหนยังขาดตกบกพร่องหรือมองข้ามไป เพื่อเราจะกลับไปแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทุกคนได้จากการทำโครงการ คือทุกคนมีจิตใจรักห่วงใย และเห็นคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มีความตั้งใจจริงในการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมถึงช่วยอนุรักษ์พื้นที่ตรงนี้ให้ดียิ่งขึ้น แม้การทำงานเพื่อสิ่งแวดล้อมบางครั้งจะไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดหวัง แต่อย่างน้อยก็ภูมิใจได้ว่า เราก็ได้ **“ลงมือ”** ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อชุมชนและเพื่อประเทศของเราแล้ว

